

Björkekinds härad.

Socknar: Konungssund, Kuddby, Rönö, Tåby, Å, Östra Ny.

Björkekinds härad är ett av landskapets runstensrikaste, i det att 22 runstenar äro kända därifrån (Brate, Ög 13—Ög 34). Av dessa voro på Brates tid 6 försvunna — därav en söndervittrad till grus och för alltid förlorad —, och sedan Brate utgav sitt arbete, har ytterligare en sten förkommit. Då ingen ny inskrift framkommit i häradet, utgör antalet f.n. bevarade inskrifter där 15.

De saknade inskrifterna äro: Ög 15 Svensksund, Ög 17 »Kuddby Kyrkiowegg», Ög 23 Örminge, Ög 25 Söder Mem, Ög 27—28 Öster Skam. Den för alltid förlorade stenen är Ög 16, från Kuddby kyrka.

Överraskande många av dessa inskrifter voro kända redan under 1600-talet, ej mindre än **fjorton**¹ (Ög 13, 14, 16, 17, 20, 23, 25, **26**, 27, 28, 29, 30, 31, 32²). Under 1800-talets tre sista årtionden upptäcktes sex (Ög 15, 19, 21, 22, 24, 34),³ medan två blevo kända under tidigare delar av 1800-talet (Ög 18 år 1828 och Ög 33 år 1862).

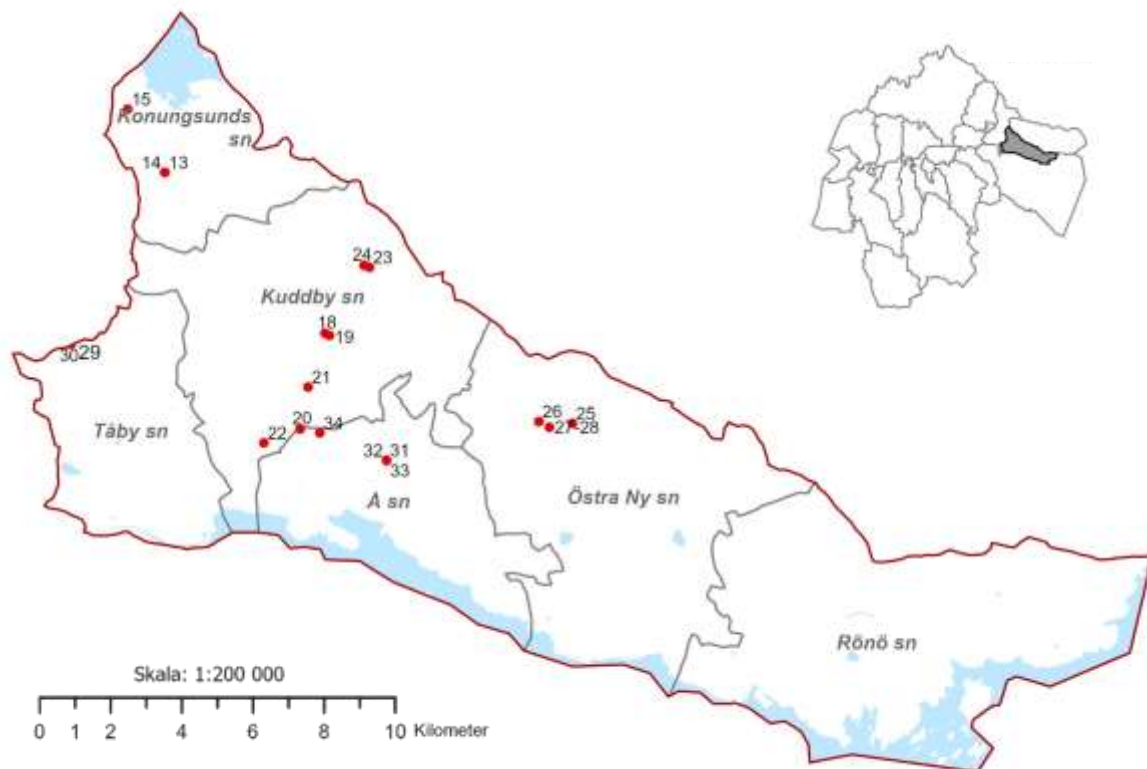

Fig. 17. Karta över runinskrifterna i Björkekinds härad.

¹ Nordén skriver felaktigt »ej mindre än femton».

² Nordén räknar även upp Ög 33, men den runstenen påträffades först 1862.

³ I C. F. Nordenskjölds reseberättelse för 1870—71 (ATA) nämns ytterligare en ev. ristad sten från Kuddby kyrka (se också O. Frödins utgåva i *Meddelanden* 1929—30, s. 23). Nordenskjöld skriver: »Den i norra tornluckan liggande släta kalkhällen af 4,3 f. längd och 2,6 f. bredd saknar runor och har endast några ornamentlika streck.» Den nämns varken av Wiede, Brate eller Nordén.

Ög 13 och 14. Konungssunds kyrka.

Pl. 7.⁴

Litteratur: C. F. Nordenskjöld, Östergötlands minnesmärken (utg. av O. Frödin i Meddelanden från Östergötlands fornminnes- och museiförening 1929–30, s. 18 f.); A. Nordén, Skrivelse till Riksantikvarien ^{18/7} 1938, dnr 2780/38 (och 4501/38) (ATA); G. Olson, Rapport till Riksantikvarieämbetet, ^{15/4} 1942, dnr 1566/42 (ATA); S. B. F. Jansson, Granskningsprotokoll 1946 (Runverket).

Äldre avbildningar: C. F. Nordenskjöld, Teckningar a.a.; E. Brate, Foto (ATA); G. Olson, Foto 1941 a.a. (ATA); A. Nordén, Foto 1938 (ATA, Ög 14).

Stenarna uttogos år 1941 ur kyrkans stenfot och restes framför kyrkans ståtliga södra ingångsportal, en på vardera sidan av gången. En förnyad undersökning av inskrifterna gav intet nytt utöver Brates läsning. Om radlinjen nederst t.v. löpt ut i en kurva åt h. är ovisst.⁵

Stenarnas mått äro: Ög 13 h. 1,35, Ög 14 h. 1,57 m.⁶

Inskrifterna (övre delen av Ög 13 kompletterad efter B 837):

Ög 13: + **sik**stin⁷ + **risti** + **stin** [×] **þ[insa**⁸ × **iftir** × --]u- + **fapur** + **sin** +

5 10 15 20 25 30 35

»Sigsten reste denna sten efter Anund(?), sin fader.»

Ög 14: + **ruar** + **rasti** + **ştan** + **þasi** + **aftir** + **iarna** + **sun** + **sin** +

5 10 15 20 25 30

»Roar reste denna sten efter Jarne, sin son.»

⁹Då stenarna i denna del av Vikbolandet synas vara resta av ett litet fåtal människor över flera deras fränder, förtjänar det påpekas, att den Sigsten, som rest stenen Ög 13, icke kan vara identisk med den Sigsten, vars namn synes förekomma på tre andra stenar (Ög 30, 149 och 152), ty dennes fader hette *Hrolfr*, medan den här förekommande Sigstens fader bär ett namn, som i dativ ändats på **-ui** eller **-ut** (slutrunans övre del avslagen; utrymmet på Bautilteckningen synes dock ge skäl för antagandet, att här stått **anut**). Brate räknar med, att Ög 13 rests över samma Anund som den, som förekommer på den nu försvunna stenen vid Svensksund, Ög 15 — i så fall skulle såväl sonen som hustrun ha rest var sin sten över den döde.

Om möjligheten att de två Konungssundsstenarna eller åtminstone Ög 13 ursprungligen varit resta nere vid landsvägsbron över Vadsbäcken se under Ög 29 och 30.

Fig. 18. Ög 13 och Ög 14. Konungssunds kyrka.
Foto G. Olson 1941.

⁴ Om båda planschererna skriver Jansson 1947: »Fotografiskt användbara. Ej runologiskt» I sitt granskningsprotokoll (1946) skriver Jansson om imålningen av Ög 13: »Den lodräta linjen nedtill t.h. skall tagas bort på bilden. Den har uppkommit genom att färgen har runnit.» Linjen är bortretuscherad på plansch 7a, jämför fig. 19. Jansson fortsätter »Det undre korset är ofullständigt uppmålat av Nordén. I centrum finnas böjda linjer som sammanbinda korsarmarna. Också gadden torde ha ett något annat utseende än på Nordéns bild.» Detta har retuscherats på plansch 7a, jämför fig. 19.

⁵ Kommentaren gäller Ög 14. Jansson skriver i sitt granskningsprotokoll (1946) om Ög 14: Ramlinjens svängar nedtill förefalla högst osäkra. På grund av att linjerna äro imålade kan intet fastställas med visshet.

⁶ Olson anger följande mått i sin rapport 1942, Ög 13: »h=1,40; b=0,50; t=0,55 m.» , Ög 14: »h=1,60; b=0,45; t=0,20 m.» Från Janssons granskningsprotokoll (1946) kan tilläggas att Ög 13 har stenarten rödaktig granit.

⁷ Jansson skriver i sitt granskningsprotokoll (1946): »I 7 n är bst felaktigt imålade, vilket förklarar dess på bilden egendomliga placering. Bst finnes ett stycke längre ned och synes tydligt t.v. om hst. T.h. är den skadad genom flagring.» Detta har retuscherats direkt på fotografiet, se plansch 7a och fig. 19.

⁸ Jansson skriver i sitt granskningsprotokoll (1946): Av 17 **þ** finnas endast svaga spår av hst:s nedre del samt möjligen ett mycket kort stycke bst nedtill. Det är avgjort att föredraga att återge läsningen efter Bautil [× **þinsa** o.s.v., ej som Nordén · **þ[insa**.

⁹ Jansson skriver i sitt granskningsprotokoll (1946) om Ög 14: »I 11 t finnes bst t.v. om hst.» Detta har Nordén åtgärdat genom retuschering direkt på fotografiet, jämför fig. 20 med plansch 7b.

Plansch 7a. Ög 13. Konungssunds kyrka. Foto Nordén 1942. Vid planschen står »Ljusare» och »Bör kunna förstoras något? Åtminstone så mycket att stenens höjd blir lika med Ög 14. Bakgrunden bort på båda bilderna?» Jansson skriver 1947: 2 runor **t** och **a** kompletterade. Jfr ATA 8 retuscherade

Plansch 7b. Ög 14. Konungssunds kyrka. Foto Nordén 1942. Vid planschen står »Hålles ljusare!» Jansson skriver 1947: 8 runor retuscherade rättade i > **a**

Fig. 19. Ög 13. Konungssunds kyrka. Foto Nordén 1942 (ATA). Oretuscherat.

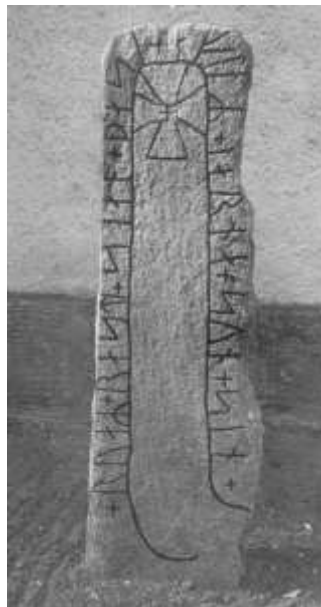

Fig. 20. Ög 14. Konungssunds kyrka. Foto Nordén 1942 (ATA). Oretuscherat.

Ög 15. Svensksunds gård, Konungssunds sn.

Litteratur: A. Nordén, Skrivelse till Riksantikvarien ^{18/7} 1938, dnr 2780/38 (och 4503/38) (ATA); S. B. F. Jansson, Granskningsprotokoll 1946 (Runverket).

Äldre avbildningar: Foto av E. Brate, (ATA); foto av Bror Schnittger, (ATA).

Stenen hade efter upptäckten sommaren 1881 — den anträffades ett stycke ned i jorden i en nyodling — förts fram till Svensksunds gård och där rests på en lägre avsats nedanför den planerade terrassen utanför gårdsplanen, åt Svinesundsfjärden till och i terrassens nordöstra hörn. Den under kammarherre Sixten Flachs och hans sons tid vackert planterade terrassen är nu igensnårad, och då jag i juli 1938 tillsammans med gårdssmeden Ernst Andersson, vars far varit med om att resa stenen och som själv livligt mindes densamma, sökte återfinna den, visade det sig, att stenen ej längre stod att upptäcka. Något byggnadsföretag, till vilket stenen kunde antagas ha bortförts, har emellertid ej ägt rum vid gården sedan den tid, då hr Andersson kunde minnas, att stenen stod kvar, eller år 1911, då gården ännu befann sig i familjen Flachs ägo.¹⁰

Inskriften å fragmentet lydde enligt Brate:

I vänstra slingan: **rrispi**. I högra slingan: **utbutasinn**.

Brate förmodar, att inskriften bör tolkas: »[Ingigærd]r(?) reste [den]na sten efter Anun]d, sin hurtige make» (*bonda sinn nytan*); betr. dubbelskrivningen av *n*'et i **sinn** se under Ög 21.

Om stenens möjligen tänkbara ursprungliga plats se under Ög 29—30.

Fig. 21. Ög 15. Svensksunds gård, Konungssunds sn. Foto B. Schnittger (ATA).

¹⁰ I Janssons granskningsprotokoll står: Möjligen kunde här tillfogas att den nuvarande ägaren meddelade mig vid mitt besök (juli 1946), att han ansåg det mycket sannolikt att stenen hade krossats och använts till vägfyllnad någon gång på 1920-talet. (Han hade aldrig vetat av att det skulle ha funnits någon runsten på gården).

Ög 18. Kuddby kyrka.

Pl. 8.

Litteratur: C. F. Nordenskjöld, Östergötlands minnesmärken (utg. av O. Frödin i Meddelanden från Östergötlands fornminnes- och museiförening 1929–30, s. 23); A. Nordén, Rapport till Riksantikvarien med förslag till fornvårdsåtgärder, ^{12/}9, 1941, dnr 3397/41 (ATA); G. Olson, Rapporter till Riksantikvarieämbetet, ^{15/}4 1942, dnr 1571/42 och ^{15/}12 1947, dnr 5604/47 (ATA); Fynduppgift för fragment av stenen i inventeringsrapport 1946 från fil. lic. F. Hallberg (ATA); S. B. F. Jansson, Granskningsprotokoll 1946 (Runverket).

Äldre avbildningar: C. F. Nordenskjöld, Teckning a.a.; E. Brate, Foto (ATA); G. Olson, Foton 1941 (ATA).

Runstenen, som år 1828 anmäldes anträffad i muren till Kuddby gamla kyrka, uttogs vid uppförandet av nuv. kyrkan ur detta läge och inlades som bottenplatta i östra torngluggen, i jämnhöjd med kyrkklockorna. Vid mitt besök sommaren 1941 uttogs stenen ur torngluggen och restes jämte Ög 19 invid en gång i parken NV om kyrkan. Vid fornminnesinventeringen i socknen sommaren 1946 blev fil. lic. F. Hallberg av kyrkovaktmästaren underrättad om att denne hade rengjort en mindre stenplatta av måtten 0,30 × 0,29 m., 9 cm tjock, inlagd i södra torngluggens ytterkant, nära invid väggen, och därvid tyckt sig iaktta runor. Sedan fil. Hallberg undersökt plattan och konstaterat förekomsten av fem¹¹ runor på densamma undersöktes den ytterligare sommaren 1947 samt nedtogs ur torngluggen och skall sammanfogas med Ög 18, till vilken den fanns höra.¹²

Stenens höjd är nu 1,05 m.¹³ Tydligt hade den blivit avhuggen i kanten för att passa in i torngluggen. Vid denna avhuggning bortspjälkades ett stycke, som tydligt innehåller runan r. Om också ett skiljetecken funnits, är ovisst, likaså hur slingan börjat.

Inskrift:

utar ^{14,15}-ispi stin pi-- --tir iafra uk uik × bruþr · sina ·
5 10 15 20 25 30 35 40

»Ottar reste denna sten efter Javre och Vig, sina bröder».

Till läsningen:¹⁶ Stenen synes knappast ha haft sk mellan orden i huvudslingan men väl i den kortare slingan. Brates antagande om ett kors upptill **innanför den kortare inskriftraden** synes berättigat, vid gynnsam belysning framträda två parallella nedre streck som till en korsarm och svaga rester av en motsvarande övre korsarm, varjämte fragment av vänstra korsarmen skymta. Emellertid är stenytan välbevarad här, och korset har då varit mycket svagare hugget än ristningen i övrigt. Jag har — liksom Brate — avstått från att antyda det vid min imålning av runorna.

Till Brates anteckningar om namnet Vig kan fogas, att det förekommer på en sörmländsk och tre uppländska runstenar, se Sven B. F. Jansson i *Fornvännen* 1946, s. 259 (där dock namnets förekomst på den östgötska stenen förbisets).

Fig. 22. Ög 18. Kuddby kyrka.
Foto G. Olson 1947 (ATA).

¹¹ I marginalen har Wessén antecknat: fyra?

¹² Gillis Olsson skriver i sin rapport i december 1947: Fragmentet uttogs och rengjordes från kalkbruk, varefter försök gjordes att hoppassa detsamma med den tidigare av undertecknad ur tornmuren uttagna runstenen (dnr 1571/42) dock med negativt resultat. Sannolikt fattas ännu de delar av runstenen, vilka befunnit sig emellan stenens huvuddel och fragmentet.

Fragmentet lades för förvaring i fönsternischen i sakristian.

¹³ G. Olson anger följande måttuppgifter i sin rapport 1942: Stenens dimensioner: h=1,0; b=0,80; t=0,25 m.

¹⁴ Nordén har en punkt, Wessén har skrivit - med ett frågetecken under. Därutöver har Wessén antecknat i marginalen: Det förefaller av fotot, som i fragmentets kant finnes en bst till **α**? Hur är fragmentets passning? Hör 5 r till det föreg. namnet eller är det första runan i ordet **rispi**? Har ngt kunnat finnas före 1 u? Är namnet 1-4 **utar** säkert?? Vi vill icke gärna få in ett ovisst namnbelägg i litteraturen. I så fall gjorde runverket skada.

¹⁵ Den bistav till en **α**-runa som antas kunna finnas på stenen, se föregående fotnot och plansch 8a, är en del av brottytan, se figur 22. Runföljden borde snarare återges ...**ispi**.

¹⁶ Jansson skriver om inskriften i sitt granskningsprotokoll (med numreringen ändrad i enlighet med inskriften ovan): »Inskriften ej återgiven på det sätt som eljest brukas. Av runorna 15–19 finnas korta stycken bevarade. Punkterna 15–19 böra därför ändras till streck! [Vilket också Nordén gjorde.]

Avvikelserna från Brates läsning äro ej konsekvent anförda. Den vänstra bst i 11 t, som Brate har sett, förefaller trolig (↑). Före 33 b finnes inga säkra spår av kors. Av bilden (Pl. 8) framgår att, Nordén har velat se ett sk med två punkter efter 41 **α**. I texten endast en punkt. På bilden är den övre ansatt i övre ramlinjens kant. Detta torde vara oriktigt. I stället finnas spår av undre punkten på det ställe där Brate har sett den.

Inskriften är grund och otydlig.»

Plansch 8a. Ög 18. Kuddby kyrka. Fotomontage av Nordéns foto 1941 och G. Olsons foto 1947. Runstenen infäld i ena tornluggens fönsterbotten. [Vid planschen anges: »Runstenen med den tillskarvade biten frigöres!«. Jansson skriver 1947: Kuddby. Fotograferas om]

Fig. 23. Ög 19 och Ög 18. Kuddby kyrka. Foto A. Nordén 1942 (ATA).

Ög 19. Kuddby kyrka.

Pl. 8.

Litteratur: C. F. Nordenskjöld, Östergötlands minnesmärken (utg. av O. Frödin i Meddelanden från Östergötlands fornminnes- och museiförening 1929—30, s. 23 f.); A. Nordén, Rapport till Riksantikvarien med förslag till fornvårdsåtgärder, ¹²/9, 1941, dnr 3397/41 (ATA); G. Olson, Rapport till Riksantikvarieämbetet, ¹⁵/4, 1942, dnr 1571/42 (ATA); S. B. F. Jansson, Granskningsprotokoll 1946 (Runverket).

Äldre avbildningar: C. F. Nordenskjöld, Teckning a.a.; G. Olson, Foton 1941 (ATA).

I trappan till en gammal träbyggnad på skolgårdens östra sida, som senast inrymde socknens fattighus, låg ännu vid mitt besök 1942 en stor gråstenshäll, 1,62 m. lång, 0,75 m. bred och 0,28 m. tjock. Då stenen uttogs ur trappan, befanns den vara avslagen upptill. Brottet synes ha skurit av övre hälften av ett stort kors, varav nu kvarstår de svagt urskönjbara linjerna efter sidoarmarnas nedre konturer samt nedre korsarmen i dess helhet. Däremot har jag varit ur stånd att urskilja de runor, varom Wiede, Nordenskjöld och Brate tala. — Stenen restes efter uttagandet NV om kyrkan, fem meter från Ög 18. Nuvarande höjd 1,22 m.¹⁷

Plansch 8b. Ög 19. Kuddby kyrka. Foto G. Olson 1941. [Vid planschen står »Frigöres!». Jansson skriver 1947: Dåligt foto. Underskrift foto A. Nordén 1941. Felaktigt: Fotot är G. Olsons. Uppmålad av Nordén. Att använda G. Olsons bild då stenen låg för en plansch med stenen rest ger felaktigt persp.]

Fig. 24. Ög 19. Kuddby kyrka. Runstenen vid sin tidigare plats utanför gamla fattighuset. Foto G. Olson 1941.

¹⁷ Utöver påpekandet om att höjden saknades i det äldre manuskriptet skriver Jansson i sitt granskningsprotokoll (1946) »Bilden ej tillfredsställande».

Ög 20. Hjärtrum, »Söverstad välting», Kuddby sn.

Pl. 9, 10.¹⁸

Litteratur: A. Nilsson, karta i Lantmäteristyrelsens arkiv (1692), D 146-10:1; A. Ahlgren, karta i Lantmäteristyrelsens arkiv (1704), D 53-20:1; G. E. Grewell, karta i Lantmäteristyrelsens arkiv (1847-49), D 53-1:3; C. F. Nordenskjöld, Östergötlands minnesmärken (utg. av O. Frödin i Meddelanden från Östergötlands fornminnes- och museiförening 1929-30, s. 24, 26); A. Nordén, Brev till Riksantikvarien med förslag till fornvårdsåtgärder, 19/8 1930, dnr 3173/30 (ATA); Brev mellan Riksantikvarieämbetet och John Johansson om runstensresningen 1930, dnr 3173/30, 3759/30 (ATA); S. B. F. Jansson, Granskningsprotokoll 1946 (Runverket).

Äldre avbildningar: G. E. Grewell, Teckning (a.a.); C. F. Nordenskjöld, Teckning a.a.; E. Brate, Foto (ATA); A. Nordén, Foton 1930 (ATA).

¹⁹Runstenen, som är av grå granit, står sedan 1880-talet rest nära invid en vattenbrunn på sydsidan av en mindre bergbacke i den s.k. »Söverstad välting» (välting: nu bortlagd beteckning för ängsmark av viss beskaffenhet). Bergbacken passeras av en landsväg, vars höga ålder bestyrkes av den långa rad av bautastenar, som stå resta längs vägens kant på det närgränsande, mycket omfattande gravfältet vid Hjärtrum.²⁰ Stenen står numer väl synlig från landsvägen, sedan den år 1930 restes ur det halvt omkullfallna skick, vari den då befann sig. Dess nuv. höjd är 1,65 m.

Emellertid har stenen icke ursprungligen rests invid denna landsväg. ²¹På en teckning i ATA, synbarligen härstammande från 1600-talet, anges stenen befinna sig på Harsby ägor i Å sn. Broocman anger 1760 stenens plats vara »Gertrums grind», P. A. Säve fann den 1862 »i dyn på en sidländ mad, norr om vägen till Å, nedanför Hjertrums gård i Kuddby, med runsidan nedvänd». Något före Säves besök hade den stått lutad strax norr om vägen, försedd med fyra hörnstenar, »utvisande gravvens storlek». Sin nuv. plats har stenen haft sedan början av 1880-talet (Brate).

Får man bygga på dessa uppgifter, skulle alltså runstenen under de senaste århundradena etappvis ha framflyttats längs den lilla bygdevägen från Lundby förbi Harsby, Odenstomta och Hjärtrum, samma väg alltså, invid vilken runstenen vid Odenstomta än i dag står rest. Vägen kantas av ett av Vikbolandets ståtligaste gravfält, det vid Hjärtrum.

Inskrift:

× hulmkir : auk · branti : þair · raispu : stin · þina · iftir · kiulik × faþur : sin ·

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

»Holmger och Brande de reste denna sten efter Giuleik²² (?), sin fader».

Till läsningen: R. 44, som är av betydelse för uppfattningen av den dödes namn, är icke entydig. Hadorph läser i, Brate har å sin bild ett klart i, utan antydning av någon ojämnhet i ytan omkring runan, men läser i texten runan som **a**, stödd av den omständigheten, att det på hst »finnes ett gropigt kännestreck», som Brate uppger sitta ungefär lika högt som det på 13 **a**. Själv är jag emellertid mycket tveksam, huruvida den obetydliga urgröpning t.v. om huvudstaven, på vilken Brate stöder sin läsning av runan som **a**, verkligen kan tilldelas värdet av bst. Runan skulle med en sådan bst avvika från formen på ristningens andra **a**-runor. För egen del — och jag har härvid fått instämmande av Sven B. F. Jansson, som granskat ristningen år 1946²³ — finner jag riktigast återge runan som i, och jag ser därför i mansnamnet en skrivning för *Giuleikr*. Skulle emellertid runan vara att utläsa som **a**, har man att räkna med ett mansnamn *Kiulakr*, som är belagt på ett par, möjligen tre uppländska runstenar (U 42, U 107, U 287)

Plansch 10a. Ög 20. Hjärtrum, »Söverstad välting», Kuddby sn. Foto Nordén 1941. [Retuscherad. Jansson skriver 1947: Kan ej användas.]

¹⁸ I sitt granskningsprotokoll (1946) skriver Jansson: »Kopian är hårt retuscherad.», jämför kommentaren till plansch 10a.

¹⁹ I PM 1947 skriver Jansson: »i likhet m.fl. nu ändrad efter min kritik.», dvs Nordén har uppdaterat texten med kommentarer från Janssons granskningsprotokoll 1946.

²⁰ [Nordéns fotnot] Se härom Arthur Nordén, *En 2000-årig kustbygdsväg i Slätbakenstrakten*, i: *S:t Ragnhilds gilles årsbok* 1931, s. 31.

²¹ För resten av stycket, här återgiven i mindre stilsort liksom följande stycke, har Jansson i marginalen antecknat »kan utgå?» och »se Brate.». Även i PM 1947 skriver Jansson: »kan utgå, se Brate.»

²² I marginalen har Jansson antecknat »— bör namnet i övers. återgivas så?» I PM från 1947 skriver Jansson: *Giuleik* hur bör det återges?

²³ Jansson skriver i sitt granskningsprotokoll (1946): I runan 44 finnes en ojämn fördjupning på hst:s vänstra sida. Den förefaller ej att vara huggen. Runan är alltså snarast i, ej **a** som Brate läser.

och en sörmländsk sten (Sö 339), se utredningar av E. Wessén och Sven B. F. Jansson under resp. inskrifter i *Sveriges runinskrifter*. — R. 32 läses av Hadorph som **e**, av Brate som **a**, av Sven B. F. Jansson 1946 som »sannolikt **a**».²⁴ Ovanför runans mitt finnes en grund men markerad fördjupning, som förefaller att vara huggen». Jag föredrar dock att återge runan som **j**.

Plansch 9a. Ög 20. Hjärtrum, »Söverstad vältung», Kuddby sn. Foto Nordén 1941. [Jansson skriver 1947: Översiktsbild retusch. går att använda.]

Fig. 25a. Ög 20. Hjärtrum, »Söverstad vältung», Kuddby sn. Detalj ur A. Ahlgrens karta för Hjärtrum upprättad 1704, i Lantmäteristyrelsens arkiv.

Fig. 25b. Ög 20. Hjärtrum, »Söverstad vältung», Kuddby sn. Detalj ur A. Nilssons karta för Harsby, Å sn upprättad 1692, i Lantmäteristyrelsens arkiv.

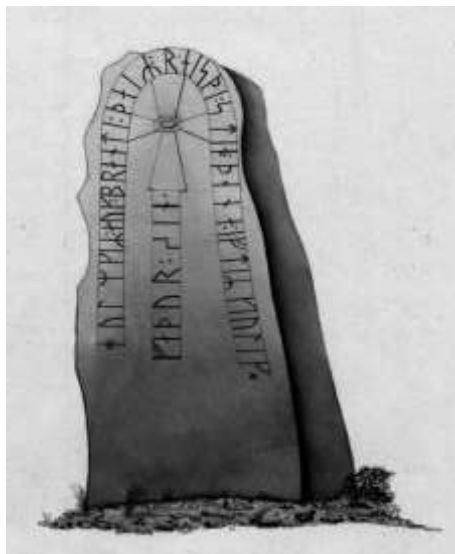

Fig. 26. Ög 20. Hjärtrum, Kuddby sn. Teckning ur Grewalls sockenbeskrivning och karta, upprättad 1847–49, i Lantmäteristyrelsens arkiv.

²⁴ Jansson skriver i sitt granskningsprotokoll (1946): Ovan runans mitt finnes grund men markerad fördjupning som förefaller att vara huggen. Runan har därför sannolikt varit **a**. (Något under mitten finnes en rund fördjupning som knappast kan vara huggen).

Ög 21. Ingelstad, Kuddby sn.

Pl. 10.²⁵

Litteratur: C. F. Nordenskjöld, Östergötlands minnesmärken (utg. av O. Frödin i Meddelanden från Östergötlands fornminnes- och museiförening 1929–30, s. 27 f.); A. Nordén, Rapport till Riksantikvarien med förslag till fornvårdsåtgärder ^{12/}9, 1941, dnr 3397/41 (ATA); G. Olson, Rapport till Riksantikvarieämbetet ^{15/}4 1942, dnr 1567/42 (ATA); S. B. F. Jansson, Granskningsprotokoll 1946 (Runverket).

Äldre avbildningar: C. F. Nordenskjöld, Teckning a.a.; E. Brate, Foto (ATA); A. Nordén, Foton 1941 (ATA); G. Olson, Foto 1941 (ATA).

Stenen, som år 1874 upptäcktes liggande med inskriftssidan uppåt i jorden nordost om gården och söder om en på ett gärde uppförd lada, i vars närhet »sannolikt farväg fordom varit»,²⁶ stod vid mitt besök sommaren 1941 rest på ytterkanten av en berghäll på nordsidan av boningshuset vid Ingelstad. Till följd av sitt läge nära köksingången blev berghällen använd som sopbacke och hönsgården var anlagd omedelbart intill. Stenen framflyttades därför till en värdigare plats och restes mitt på gräsplanen framför huvudbyggnaden med runsidan mot landsvägen.²⁷ Ämnet är en vackert ljustgrå granit.²⁸

De djupt huggna runorna visa ännu mejselspår i botten. Brates läsning är i allt riktig:

sin : riti : itin : pina : iftr : brun : sun : sinnu
 5 10 15 20 25 30

»Sven(?) reste denna sten efter Brun, sin /käcke?/ son.»

Vid tolkningen erbjuder det sista partiet, **sinnu**, svårighet, bl.a. emedan avdelningstecken här saknas, medan ristningens övriga ord äro omsorgsfullt avskilda från varandra. Brates förslag att i runföljden se en förkortad skrivning för **sun sin nutan**, »sin hurtige son», har mycket för sig, framför allt stödet från andra inskrifter t.ex. Ög 105 Kärna: **buta:nutan**, men då efter ordet **sin** så mycket utrymme återstår i slingan, att ristaren gott och väl hade kunnat få in hela ordet **nutan**, blir det svårförklarligt, varför han just här tillgriper en förkortning och därvid placerar sina bägge runor så påfallande glest. Helt tillfredsställer alltså ej Brates tolkningsförslag, men man har svårt att anvisa en annan utväg till förklaring.²⁹

Fig. 27. Ög 21. Ingelstad, Kuddby sn. Foto G. Olson 1941 (ATA). Runstenen rest på sin nya plats.

Plansch 10b. Ög 21. Ingelstad, Kuddby sn. Foto Nordén 1941. Runstenen uppställd å bergsslutningen utanför köksingången till boningshuset. [Jansson skriver 1947: Ngt Dålig bild. Kan användas.]

²⁵ Jansson skriver i PM från 1947: »Pl. 10b. Tag bort omgivningen; underskrift då onödig. Obs. mitt uttalande i kritik.» Motsvarande kommentar återfinns i Janssons granskningsprotokoll (1946).

²⁶ I texten och i marginalen finns en markering som tyder på att texten hit från och med », som år 1874», bör utgå. Den texten är därför i utgåvan satt i mindre stil.

²⁷ Stenen flyttades den 24 september 1941, se Olsons rapport (ATA).

²⁸ Nordén anger inga mått i manuset, men Olson anger följande måttuppgifter i sin rapport 1942 (ATA): Stenens dimensioner: h=1,30; b=0,70; t=0,30 m.

²⁹ Jansson skriver i sitt granskningsprotokoll (1946): Inskriften är måhända utförd av en man som icke fullt har behärskat konsten att rista runor. Ornamentiken är också egendomlig. Ristningen gör ett ungt intryck.

Ög 22. Odenstomta, Kuddby sn.

Pl. 9, 11.

Litteratur: C. F. Nordenskjöld, Östergötlands minnesmärken (utg. av O. Frödin i Meddelanden från Östergötlands fornminnes- och museiförening 1929—30, s. 27 f.); J. Svensson, Brev till O. von Friesen 1/4 1910 (Uppsala Universitetsbibliotek); A. Nordén, Rapport till Riksantikvarien med förslag till fornvårdsåtgärder 12/9 1941, dnr 3397/41 (ATA); G. Olson, Rapport till Riksantikvarieämbetet 15/4 1942, dnr 1568/42 (ATA); S. B. F. Jansson, Granskningsprotokoll 1946 (Runverket).

Avbildningar: C. F. Nordenskjöld, Teckning a.a.; E. Brate, Foto (ATA); A. Nordén, Foton 1941 och 1942 (ATA); G. Olson, Foton 1941 (ATA).

Stenen befinner sig alltjämt på sin ursprungliga plats mitt emellan byvägen och den egentliga gårdstomten i Odenstomta, där den år 1874 under uppbrytning av sten anträffades. Tyvärr låg runstenen då med runorna nedåt och hade hunnit söndersprängas — man bröt sten för ett ladugårdsbygge — innan man upptäckte ristningarna. Runstenen sammansattes med hjälp av genomlöpande järnstänger och restes mot ett ryggstöd av blockstenar. År 1941³⁰ avlägsnades dessa anordningar, stenen hopsattes med stenkitt, och omgivningen befriades från andra stenar. H. 1,30, br. 0,96 m.³¹

Inskrift:

× asbiurn × auk þir ali × auk × urykia × raistu × stain × eftir × þurkut + faþur sin ×
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

»Åsbjörn, Alle och Orökja reste stenen efter Torgöt, sin fader».

Till läsningen: ³² Efter 52 r finnes en urgröpnig i ytan, som av Brate upptages som ristad, men som sannolikt är naturlig. Brate översätter: »Asbjörn, Alle samt de med honom, och Orökja» etc. Då det är syskon som resa stenen, torde väl þir syfta på brödraparet Alle-Orökja, medan åter Åsbjörn isärhålls från den, rimligen av den anledningen, att det var han som högg inskriften och därmed betecknade sina bröder med ett sammanhållande þeir.³³ — Det mindre kors, som Brate upptager på sin bild ovanför det stora korset men i texten betecknar såsom »högst osäkert», finner jag mycket litet styrkt.³⁴ Det sk efter 52 r, som Brate räknar med, gör intryck av att vara en naturlig gropighet.³⁵

Plansch 11a. Ög 22. Odenstomta, Kuddby sn. Foto Nordén 1942. Stenen efter restaureringen. [Jansson skriver 1947: Hårt retuscherad; kan ej användas.]

³⁰ Nordén anger 1942, men arbetet utfördes 24—25 september 1941, se Olsons rapport (ATA).

³¹ Olson anger följande måttuppgifter i sin rapport 1942 (ATA): Stenens dimensioner: h=1,35; b=0,70; t=0,40 m.

³² Om runa 22 skriver Jansson i sitt granskningsprotokoll (1946): 22 y är säkert. På stenen är prickn ej uppmålad men den har efteråt insatts på kopian.

³³ I marginalen har Wessén antecknat þirali = þæir allir »de alla»?

³⁴ Om det större korset skriver Jansson i granskningsprotokollet (1946): Korset är ofullständigt uppmålat. På bilden har det retuscherats så att bildens kors avsevärt avviker från det uppmålade.

³⁵ Att denna kommentar finns med två gånger i texten, både först och sist i stycket, beror antagligen på att den är en följd av Janssons kommentar till inskriften i granskningsprotokollet (1946). Jansson skriver där (under punkt 7) »Denna runda fördjupning gör på mig intryck av att vara naturlig.»

Plansch 9b. Ög 22. Odenstomta, Kuddby sn. Foto Nordén 1941.
 [Jansson skriver 1947: Översiktsbild Möjlig om runretuschen borttages.]

Fig. 28. Ög 22. Odenstomta, Kuddby sn. Foto G. Olson 1941 (ATA). Före restaureringen.

Fig. 29. Ög 22. Odenstomta, Kuddby sn. Foto G. Olson 1941 (ATA). Efter restaureringen.

Ög 23. Örminge, Kuddby sn.

Litteratur: G. E. Grewell, karta i Lantmäteristyrelsens arkiv (1847–49), D 53-1:3 (sockenbeskrivning).

Äldre avbildningar: Teckning av W. Wennerdahl den 17 april 1728 i handskriften R 554 (UUB); Teckning av G. E. Grewell (a.a.).

Då P. A. Säve år 1861 besökte gården, uppger han, att runstenen »för en 8, 10 år sedan» skulle ha flyttats till Björklund.³⁶ Brate efterforskade på sin tid stenen på den uppgivna platsen, ehuru med negativt resultat. Sommaren 1941 gjorde Nordén förfrågningar bland de äldre gårdsborna vid Björklund, men ingen hade någonsin hört talas om en sådan förflyttning av en runsten från Örminge — hela saken förefaller också rätt osannolik med tanke på, att Örminge ju dock är en ganska betydande gård och väl icke kunde förväntas utan vidare släppa en så eftertraktad sak som en runsten från sig. Avståndet mellan Örminge och Björklund är heller icke så obetydligt, att en förflyttning av en runsten utan välgående skäl kommer till stånd.

Vid Björklund finnes den i hela bygden bekanta stora gravhögen. När Örmingestenen befanns vara försvunnen, har väl i folkföreställningen attraktionskraften från den berömda Björklundhögen verkat därhän, att runstenen troddes förflyttad till Björklund. Det är åtminstone en tänkbar förklaring till den av Säve återgivna traditionen, om denna nu verkligen ej återgår på en faktiskt skedd förflyttning till Björklund.

Fig. 30. Ög 23. Örminge, Kuddby sn. Teckning av G. E. Grewell 1847–49, i Lantmäteristyrelsens arkiv.

³⁶ Då G. E. Grewell vid slutet av 1840-talet gjorde sin karta och sockenbeskrivning stod stenen fortfarande kvar i Örminge.

Ög 24. Örminge, Kuddby sn.

Pl. 11.

Litteratur: A. Nordén, Rapport till Riksantikvarien med förslag till fornvårdsåtgärder, ^{12/9} 1941, dnr 3397/41 (ATA); G. Olson, Rapport till Riksantikvarieämbetet, ^{23/10} 1942, dnr 3798/42 (ATA); S. B. F. Jansson, Granskningsprotokoll 1946 (Runverket).

Avbildningar: E. Brate, Foto (ATA); A. Nordén, Foto (a.a.) 1941.

Stenen låg vid Brates besök 1901 och 1907 som trappsten till en mindre byggnad hos lantbrukaren Jonsson i Örminge men stod vid mitt besök 1941 rest – tyvärr upp och ned – i övergången mellan en skogssluttning och en stig omedelbart NV om den nya huvudbyggnaden vid gården, den s.k. Villan. Den restes nu i rättvänt skick mitt i gräsplanen framför huvudbyggnaden.^{37, 38}

Inskrift:

...ftir · raif · ...

5

»... efter Rev ...»

Till läsningen: De två vertikala linjer, som Brate upptar mellan slingorna, kunde jag ej återfinna. De av mig upptagna båggen sk anges ej av Brate. I likhet med Brate uppfattar jag 2 och 6 såsom runor av kortkvistradens typ.³⁹

Plansch 11b. Ög 24. Örminge, Kuddby sn.
Runstenen efter resandet vid sandplanens kant omedelbart väster om boningshuset. Foto Nordén 1942. [Jansson skriver 1947: För liten i likhet med många.]

³⁷ I marginalen har Wessén/Jansson antecknat: »Annan uppgift om platsen på bilden pl. 11.» I PM från 1947 skriver Jansson: pl.11b: underskriften utgår.

³⁸ Stenen restes 1942. Olsons mått i rapporten 1942 (ATA): Stenens dimensioner: höjd = 0,90; bredd = 0,70; tjocklek = 0,20 m.

³⁹ I sitt granskningsprotokoll 1946 skriver Jansson bl.a. »R. 2 är a. Bör väl återges så?».

Ög 25. Söder Mem, Östra Ny sn.

Litteratur: Anton Ridderstad, Östergötlands historia I (1914), s. 95.

Ög 26. Öster Skam, Östra Ny sn.

Pl. 12.

Litteratur: C. F. Nordenskjöld, Östergötlands minnesmärken (utg. av O. Frödin i Meddelanden från Östergötlands fornminnes- och museiförening 1929–30, s. 36 f.); A. Nordén, Rapport till Riksantikvarien med förslag till fornvårdsåtgärder ^{12/9} 1941, dnr 3397/41 (ATA); G. Olson, Rapport till Riksantikvarieämbetet ^{23/10} 1942, dnr 3799/42 (ATA); S. B. F. Jansson, Granskningsprotokoll 1946 (Runverket).

Äldre avbildningar: J. H. Wallman, Teckning (Nordiska museets arkiv, foto finns i ATA); C. F. Nordenskjöld, Teckning a.a.; E. Brate, Foto (ATA); B. Schnittger, Foto (ATA); A. Nordén, Foton 1941 (ATA).

Runstenen står rest på sin ursprungliga plats i ett gravfält invid vägen från Öster Skam till Skamby, i en mot söder sluttande hagmark. Den lutade starkt framåt men försågs med hållbar grund och restes vid mitt besök år 1942.⁴⁰

Inskrift:

× **anun**tr × **raisti** × **stain** × **pa**-... **iftir** × **utr** × **sun** × **sin** ×
 5 10 15 20 25 30

»Anund reste denna sten efter Ottar (?), sin son.»

Till läsningen:⁴¹ Brate förmodar, att 26–28 **utr** återger »det vanliga namnet *Oddr*, *Uddr*, med nominativformen bibehållen, fast satsen fordrar ack. sing.» Frågan om dylika kasusförväxlingar beröres längre fram under Söderköpingsstenen, Ög 269. Emellertid kan runföljden **utr** tolkas även på annat sätt. Den kan vara en valhänt skrivning av namnet *Ottar*, jfr **utar** DR 314 (Lundagård-stenen). Eller den kan återge ett mansnamn motsvarande appellativet *utter*, fsv. *uter*, *oter*, fvn. *otr*, alltså egentligen ett tillnamn; jfr det mytiska namnet *Otr* i Eddan, anført även av Brate.

Nordenskjöld uppger i sin berättelse om socknen 1870–1, tr. i **Meddelanden** 1929–30, att »**Stenens** nuvarande lutning har uppkommit till följd af **den** vid foten befintliga **gropen**, gräfd af en resande västgöte (Redlund), som trodde sig här kunna finna skatter; arbetet blef dock ofullbordadt, sedan han derunder blifvit sjuk.»

Plansch 12a. Ög 26. Öster Skam, Östra Ny sn. Foto Nordén 1942. [Retuscherad.]

⁴⁰ Nordén anger inga mått på runstenen i manuset, men Olson anger följande måttuppgifter i sin rapport 1942 (ATA): Stenens dimensioner: höjd = 1,50; bredd = 0,90; tjocklek = 0,40 m.

⁴¹ Jansson skriver 1946 i sina kommentarer till en äldre version av manuset bl.a.: Runan 20 n, av vilken endast 5 cm nedtill är bevarat, bör icke betecknas [n] utan η eller - . 21 i, som står i stenens kant bör väl anges i.

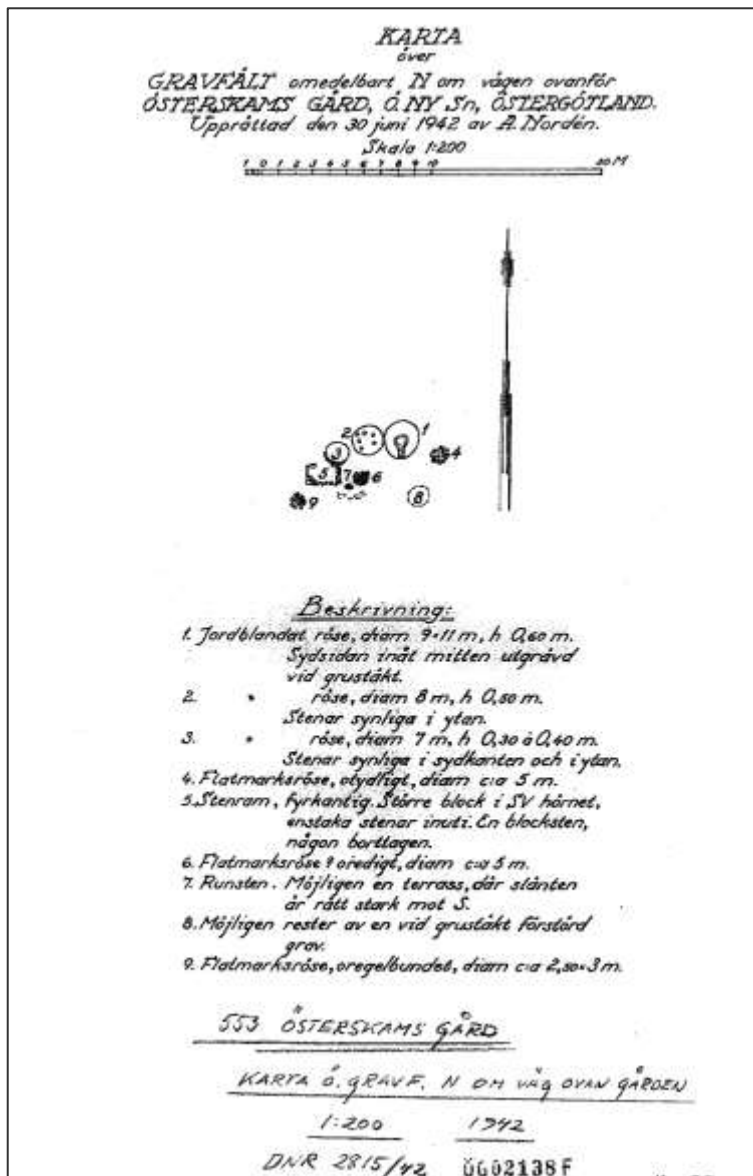

Fig. 31. Ög 26. Öster Skam, Östra Ny sn. Plan över gravfältet med runstenen. — Förf. dnr 2815/42 (ATA).

Ög 27 och 28. Öster Skam, Östra Ny sn.

Litteratur: Peringskiöld, *Vita Theoderici* (1699), s. 445; Wennerdahl, *De Wikia Ostrogoth.* (1733) (diss.), s. 21; I. A. Barfoth, *De Gothlandia, quondam feudo Sveciæ oblato* (1753), (diss.), s. 12-13; J. H. Wallman, *Brev till J. Adlerbeth 5/11 1821, Br. 5 a* (Stiftsbiblioteket i Linköping, avskrift på ATA)⁴²; C. Säve, *Gutniska urkunder* (1859), s. VIII.⁴³

⁴² I brevet till Adlerbeth skriver Wallman om Ög 27: Jag hade gerna velat bifoga en förnyad teckning och beskrifning af Thialvars Runsten vid Öster Skam i Östra Ny socken, Ö.G. men till min verkliga ledsnad och förtrytelse står detta minnesmärke, som jag skattar för det märkvärdigaste med Runor tecknade i hela Norden, icke mer att finna. Jag skulle, om ej den redlige och skarpsynte Hadorph i Företalet till Gothlands lagen försäkrade sig 2ne gånger sett och afteckna låtit samma sten, fälla samma omdöme om densamma som salig Doktor Fant mindre rätt om Karlevi stenen yttrat, att den är en lapis suppositius. Vid Öster Skam finnes verkligen en många mil bekant runsten bland en mängd monumenter, och en gammal bonde i byen, som följde mig uppläste under vägen med stolthet: »Tore satte åt Thialvar sin Fader, som strandade på Gothland.» Men då jag kom till stenen, var den en hel annan, hvilken efter Broocmans Östergöthlands Beskrifning borde finnas vid V. Skam, ett ställe, som ingen kändes vid. Sedan sökte jag, under tvänne särskilda visiter i Öster Skam, åtföljd af allmogen, hvilkas intresse för sin fordnas vidfräjdade Byman var på det högsta upstegradt, öfver alla ägorna förgäfvades; och reste af och an emellan byarna, der jag hörde någon sten finnas upprest, och sist till Vester Skamby i en annan (Kuddby) socken, men all min möda var förspild. Nu finner jag, att det lärar gått Göransson ungefär som mig, ty han nämner intet ställe vid Thialvars sten, men anförer stenen n:o 907, i enlighet med rätta förhållandet, men tvärtemot Wennerdahls upgift i Wikia Ostrogothiae (hvaraf Broocman förmodligen hämtat sin underrättelse), vid Öster Skam.

⁴³ Litteraturuppgifterna i rött är tillagda av Wessén på manussidan till beskrivningen av Ög 29 och Ög 30.

Ög 29 och 30. Skjorstad, Tåby sn.

Pl. 13.

Litteratur: P. Embring, karta över Stora Grönhög i Lantmäteristyrelsens arkiv (1725), D 24-6:1; J. P. Tihl, karta över Stora Grönhög i Lantmäteristyrelsens arkiv (1760–61), D 24-6:2; Klockare Ulanders sockenbeskrivning över Furingstads socken 1855 (ATA); O. Montelius, Svenska runstenar om färder österut (i: Fornvännen 1914), s. 91 (Ög 30); Anton Ridderstad, Östergötlands historia I (1914), s. 90, 85; A. Nordén, Skrivelse till Riksantikvarien 18/7 1938, dnr 2780/38 (och 4498/38) (ATA); G. Olson, Rapport till Riksantikvarieämbetet 23/10 1942, dnr 3800/42 (ATA); S. B. F. Jansson, Granskningsprotokoll 1946 (Runverket).

Äldre avbildningar: Teckningar i ATA från 1723 och 1728 (Ög 30); J. H. Wallman, Teckning (ATA, se fig. 36), förlaga till bilden i Iduna h. 9 (1822); G. von Yhlen, Teckning i Carl Säves samling (ATA); E. Brate, Foton (ATA); S. B. F. Jansson, Foto (Ög 30) (ATA); A. Nordén, Foton 1938 a.a. (ATA); G. Olson, Foton 1942 a.a. (ATA).

Efter att i många år ha stått resta mot en bergvägg ett stycke NV om vägskalet mellan Tåbyvägen och avtagsvägen norrut från denna till Grönhög och Furingstad, fördes stenarna år 1942 fram till vägskalet och restes på en liten gräsplan på nordöstsidan av vägmötet. Förnyade undersökningar av Sven B. F. Jansson och författaren ha blott bekräftat Brates avläsning.

Genom arkivuppgifter kunna stenarna följas på deras ursprungliga plats nere vid Grönhögs vad från 1623 fram till 1800-talets senare hälft. Vadstället var uppenbarligen under äldre tid så betydande, att det blev efter detsamma som *Vadsbäcken*, Vikbolandets största vattendrag, erhöill sitt namn. I våra dagar leder en liten bro landsvägen över bäcken. Möjligen stodo de bägge runstenarna nere vid vadstället som en erinran om, att en broslagning över bäcken kommit till stånd redan under 1000-talet.⁴⁴

Den ena av stenarna från Skjorstadsvadet, Ög 29, har restas av en Åsa (**asa**) över hennes make Torgisl, varjämte dottern Torgun även deltagit i minnesvården efter fadern. Den nu skadade stenen Ög 154 i grannsocknen Styrestad är ävenledes rest av en Åsa (**aosa**) denna gång över en fader, Öjar (**auar**). Då flera av stenarna i socknarna Styrestad, Furingstad och Konungssund förefalla vara resta av samma personer — se t.ex. den upprepade förekomsten av namnet Sigsten — kan det kanske ifrågasättas, om ej såväl Styrestadstenen som stenen från Grönhögs vad rests av samma kvinna.⁴⁵

Inskrifterna äro:⁴⁶

Ög 29. • **asa** • **lit kiarua** • **kuml** • **eftir** • **þorkesl** • **bonta** • **sin** • **auk** • **þorkun** • **eftir faþu** • **sin**

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

»Åsa lät göra minnesmärket efter Torgisl, sin make, och Torgun efter sin fader.»

Ög 30. : **siksten** : **let** : **rasti** : **stain** : **þen-** : **eftir** : **ikuar** : **sun** : **sin** : **han** : **uarþ** : **austr** : **taupr** :

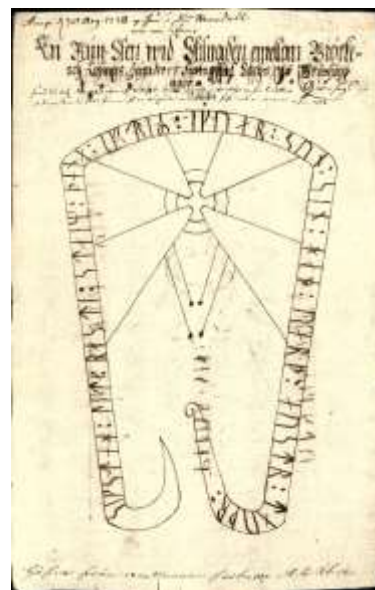
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

»Sigsten lät resa denna sten efter Ingvar, sin son. Han blev död i österled.»

Fig 32. Ög 30.
Skjorstad, Tåby sn.
Teckning av okänd 1723
(ATA).

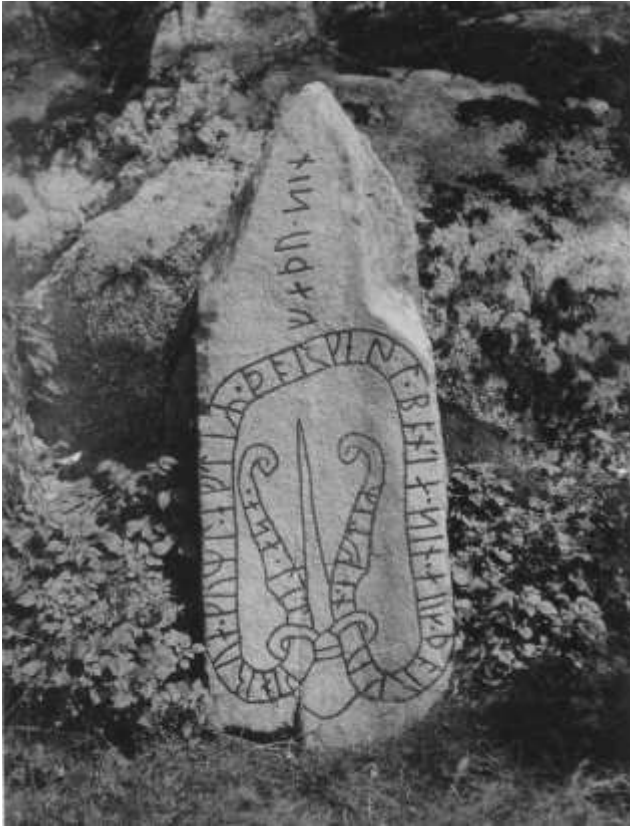
Fig 33. Ög 30.
Skjorstad, Tåby sn.
Teckning av okänd 1728
(ATA).

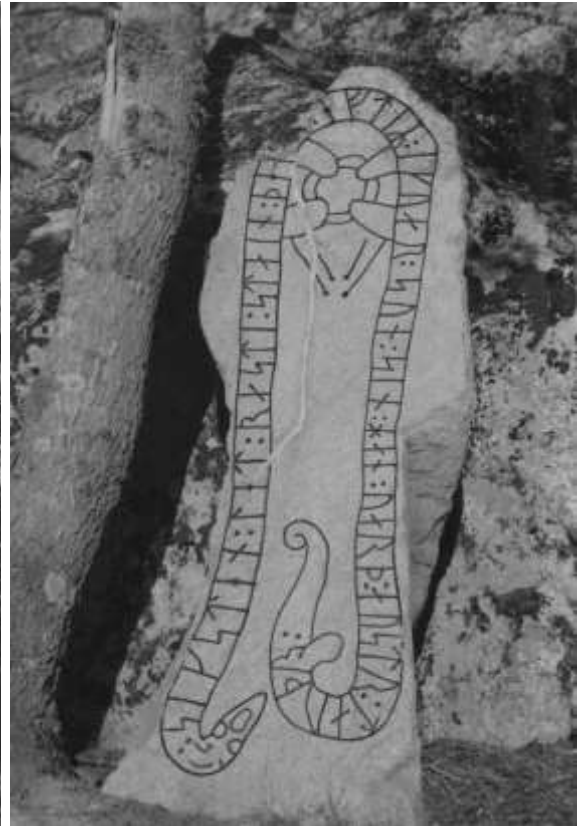
⁴⁴ Nordéns fotnot. [I marginalen har Wessén antecknat »Bör detta stå här?» och Nordén sedan skrivit »Ja!».] Det finns anledning att antaga, att även vid nästa vägpassage över Vadsbäcken, där Vikbolandets stora huvudlandsväg övergår bäcken vid Konungssunds by, några runstenar varit resta. Med största sannolikhet gäller detta den å Svensksunds marker funna stenen Ög 15 och möjligen även de två vid Konungssunds kyrka befintliga — om Brate har rätt i sitt antagande, att en av dessa stenar, Ög 13, är rest över samma person som Svensksundsstenen.

⁴⁵ Nordén anger inga mått på runstenarna i manuset, men Olson anger följande måttuppgifter i sin rapport 1942 (ATA): Stenarnas dimensioner: västra stenen [Ög 30]: höjd = 2,30; bredd = 0,70; tjocklek = 0,55 m. östra stenen [Ög 29]: höjd = 1,85; bredd = 0,65; tjocklek = 0,30 m.

⁴⁶ Jansson anger i PM från 1947 att delen med inskrift och översättning kan utgå.

Plansch 13a. Ög 29. Skjorstad, Tåby sn. Foto Nordén 1938. [Stenens tidigare plats. Retuscherad.]

Plansch 13b. Ög 30. Skjorstad, Tåby sn. Foto G. Olson 1942. [Nordén anger felaktigt »Foto 1938 Nordén». Stenens tidigare plats. Jansson skriver 1947: Runor oriktigt ändrade på kopian. För hård retusch.]

Fig. 34. Ög 29 och Ög 30. Skjorstad, Tåby sn. Detalj ur Tihls karta över Stora Grönhög upprättad 1760–61, i Lantmäteristyrelsens arkiv.

Fig. 35. Ög 30 och Ög 29. Skjorstad, Tåby sn. De båda flyttade och resta stenarna sedda från vägen. Foto G. Olson 1942 (ATA).

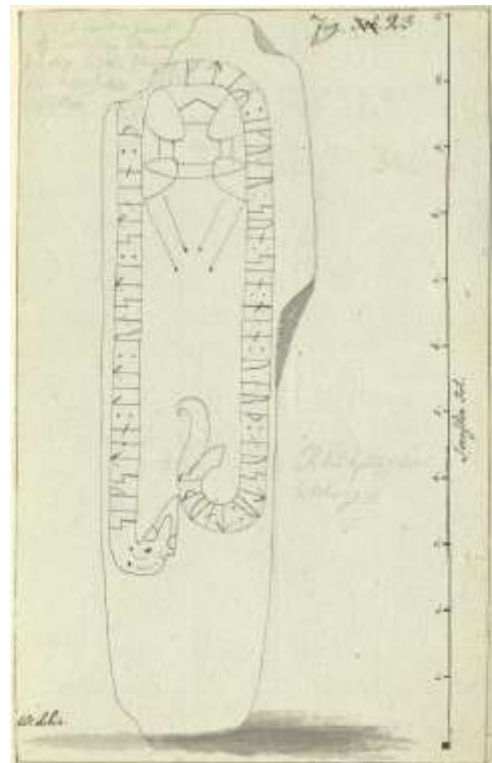

Fig. 36. Ög 30. Skjorstad, Tåby sn. Teckning av J. H. Wallman (ATA).

Ög 31–33. Å kyrka.

Pl. 14.

Litteratur: C. F. Nordenskjöld, Östergötlands minnesmärken (utg. av O. Frödin i Meddelanden från Östergötlands forn-minnes- och museiförening 1929–30, s. 32 f.); A. Nordén, Rapport till Riksantikvarien med förslag till fornvårdsåtgärder, ¹²/9 1941, dnr 3397/41 (ATA); G. Olson, Rapport till Riksantikvarieämbetet ¹⁵/4 1942, dnr 1569/42 (Ög 33) (ATA); S. B. F. Jansson, Granskningsprotokoll 1946 (Runverket).

Avbildningar: C. F. Nordenskjöld, Teckning a.a.; E. Brate, Foton (ATA); G. Olson, Foto 1941 a.a. (Ög 33) (ATA); A. Nordén, Foton 1942 (ATA).

Stenarna tillhöra den äldre, nu som ruin kvarstående kyrkan nere vid bäckmynningen nära Slätbaksstranden vid Ring. Ög 31 låg i denna kyrkas södra dörr, där den upptages såväl av *Ransakningarna* 1687–84 som av Broocman 1760. Ög 32 anges av *Ransakningarna* ligga i »Klockstaple Fundamentet», och Ög 33 anträffades av Säve »på öfversta plattan af skolhustrappan». Alla tre stenarna fördes vid den gamla kyrkans ruiner till den nya kyrkogården, där de stå uppställda längs kyrkogårdens södra kant.

Inskriften Ög 31:

furstin : riti : stin : pina : iftra : sikmut : uk : ukitri : an ua : burp
 5 10 15 20 25 30 35 40 45

»Frösten reste denna sten efter Sigmund. Och sorgsen ditförde han bördan(?)»

Till läsningen: Bautil och Brate läsa det första ordet som **frustin**. **R** 2 är påfallande smal och f.ö. dåligt utförd men ger enligt min mening ett **u**, icke ett **r**, medan däremot 3 har bågen svagt böjd och ger mera intryck av **r**- än **u**-runa. — Det sista ordet läser Brate alternativt ehuru tveksamt som **burpi**, i det han låter korsarmens linje gälla som en **i**-runa. Ehuru naturligtvis fullt tillåtlig verkar dock denna läsning icke övertygande: linjen står väl långt från **p**-runan, något som Brate också framhåller.

Brates översättning av **ukitri : an ua : burp**, vari han ser ett fsv. *Okætri (h)ann va byrd*, 'mera nedstämd bragte han till vägs bördan', kan väcka tvivel om sin riktighet men torde dock låta sig försvaras.

Plansch 14a. Ög 31. Å kyrka. Foto Nordén 1941. [Vid planschen anger Nordén »Runstenen före lagningen», lagningen skedde dock inte på 1940-talet. Jansson skriver 1947: Något retusch. Kan användas.]

Fig. 37. Ög 31, 32, 33. Å kyrka. Foto Nordén 1942 (ATA).

Stenen Ög 32 har av Brate försetts med felaktiga måttuppgifter. Dess höjd är 2,30 m., bredden nedtill är 0,56 m. Ämnet är grå granit.⁴⁷

Inskriften Ög 32:

sin · uk ꝛ þurburn : uk : satar : þr : ritu · stin · þina · iftr · þurkl · brþr · sin · sun ꝛ si ---⁴⁸

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

»Sven(?) och Torbjörn och Sandar de reste denna sten efter Torkel, sin bror- (resp.) sin systerson⁴⁹.»

Till läsningen:⁵⁰ Brate säger, att **r** 1 »troligen icke föregås av någon punkt» men upptar vid transkriptionen oreserverat en sådan. Inga säkra spår av sk finnas här. Slutpartiet bereder svårigheter. Av 52 **n** äro resterna svaga. Därefter följer lågt i slingan en fördjupning, som möjligen är nedre punkten av ett sk. 53 är — låt vara vaga — spår av en **s**-runa, och 54 är väl en **i**-runa, vars topp försvunnit i en flagring. Efter 54 följer nederdelen och troligen en bit av tvärinjen av en tänkbar **s**-runa. I kanten av en därpå följande trasighet ligger en hst, vars övre del med kännestrecken är bortfallen. Den därpå följande runan står på något avstånd från föreg. och har en djupt huggen hst, men då Brate förser denna med två bistavar, som göra runan till ett **m** resp. ett **n** (beroende på, från vilket håll man ser den), vågar jag ej följa honom. Dock är det väl sannolikt, att ordet varit det av Brate förutsatta **sistr**, en gen. motsvarande fvn. *sistr*, ehuru runspåren nu endast vagt stödja detta antagande.⁵¹

Plansch 14b. Ög 32. Å kyrka. Foto Nordén 1941. [Jansson skriver 1947: Något retusch. Kan användas.]

⁴⁷ Jansson skriver (1946): »Brate ett felaktigt mått. Nordén bör därför införa följande: Grå granit. Höjd 2,30 m (Brate: 1,04), bredd nedtill 0,56 m.» Nordén införde måtten enligt ovan vilket föranledde Jansson att skriva följande i sitt PM 1947: Måttuppgifter fel. Brate har endast höjden fel. Uppgifterna från mig, därför onödig kritik av Brate.

⁴⁸ Nordén angav läsningen **si**-, Wessén skriver dock i marginalen om de tre sista runorna: »Bättre: --- så oviss som läsningen tydligen är!» Jämför också Janssons granskningsprotokoll 1946 (se nedan).

⁴⁹ Wessén skriver i marginalen: ? Detta förstår jag ej. Sannolikt: ... efter Torkel, sin broder, son till ... (ett mansnamn, Sigsten e. dyl?)

⁵⁰ Jansson kommenterar i sitt granskningsprotokoll 1946 Nordéns dåvarande läsning och kommentarer: Eftersom Brate ser ett sk (·) före 1 **s** måste det anmärkas att inga säkra spår av sk finnas där. Efter 5 **k** har sk formen kolon (:). Nordén endast en punkt högt i slingan. Efter 33 **a** har Nordén sk (·). Här finnas inga säkra spår. Av 52 **n** finnes inga säkra rester, vilket bör anmärkas och betecknas i läsningen. Denna runa liksom de följande 53 **s** och 54 i anses säkra av Brate och Nordén. Beskrivningen av inskriftens slut borde lyda: Av 52 **n** inga säkra spår. Därefter följer lågt i slingan en fördjupning som möjligen är nedre punkten av ett sk. Sedan synas ytterst svaga och osäkra spår av en runa som möjligen har varit **s**. Därefter ser man en hst som har förlorat den övre tredjedelen i en stor flagring. Mitt i slingan finnes sedan en fördjupning i flagringens kant. Denna fördjupning torde vara naturlig. Därefter spåras ett kort stycke nedtill av en hst. På normalt runavstånd från denna syns ytterligare nedre hälften av en hst samt en tydlig hst utan bst. Nordén anser det »sannolikt, att ordet varit just det av Brate förutsatt **sistr**» (bör vara **sistm**) Så vitt jag kan se är denna läsning ytterst osäker, nästan omöjlig att förena med bevarade runrester. Efter 52 **n** har Brate ·, men Nordén ·.

⁵¹ I marginalen skriver Wessén ett frågetecken och dessutom »Föga troligt.»

Stenen Ög 33 saknar alltjämt sin övre vänstra del. Den låg vid mitt besök 1940⁵² i två bitar på marken men sammansattes därefter och restes vid sidan av de föregående. H. 2,30, br. nedtill 0,56 m. Ämnet är grå granit.

Inskriften Ög 33:^{53, 54}

...-a : iftir : saibiurn : faþur : sin
 5 10 15 20

»... (denna) efter Säbjörn, sin fader.»

Till läsningen: Jag avviker från Brate såtillvida, att jag ytterst i brottkanten tycker mig se större delen av en hst, därefter följer en klar **a**-runa, efter vilken Brate tveksamt ifrågasätter ett sk av tre punkter. Jag återfinner här endast ett kolon. Efter **iftir** är det snarast också blott två punkter.

Stenen Ög 32 har två namn gemensamma med en av Furingstadsstenarna, Ög 147, nämligen **satar** och **sin** resp. **suin**. På Furingstadsstenen uppge sig Sven och Sandar ha gjort spänger till minnet av en sin brorson Fugle. Eftersom här på Å-stenen en Sven och en Sandar resa stenen till minnet av en brorson, förefaller det rimligt att antaga, att det är samma bröder som på Furingstadsstenen. De på Å-stenen omnämnda släktskapsförhållandena kunna förstås så, att Sven och Sandars tydligen avlidne broder, Torkels fader, varit gift med den på stenen omtalade Torbjörns syster,⁵⁵ varför denne, Torkels morbror, deltagit i stenens resande.

Fig. 38. Ög 33. Å Kyrka. Foto G. Olson 1941 (ATA). Utan Nordéns retuschering.

Plansch 14c. Ög 33. Å Kyrka.
 Foto G. Olson 1941. [Foto före lagningen. Jansson skriver 1947: Runt, bortskrapade, andra ditmålade på kopian.]

⁵² I sin rapport 1941 (dnr 3397/41, ATA) skriver Nordén att stenarna »måste sammanfogas. Skolans närhet gör det nödvändigt, att detta sker så fort som möjligt, om det lösa blocket — som då jag lämnade det i somras — står kvar ovanpå den fasta underdelen. Barn kan få det över sig.»

⁵³ Jansson skriver 1946 i sina kommentarer till Nordéns dåvarande manus: Nordéns läsning av inskriftens första del är felaktig: »...a : aiftir». I stenens kant finnes möjligen svaga spår av en hst. Därefter följer tydligt **a** : . De två punkterna äro grunda men säkra. (De kunna t.o.m. iakttagas på Nordéns foto!) Efter **iftir** snarast endast två punkter (·). Efter namnet **saibiurn** tre punkter (·). Där har Nordén på Pl. 17 en punkt men i läsningen tre punkter som Brate. I inskriftens slut har Brate tre punkter, Nordén ingen. Enligt min mening inga säkra spår av sk där.

Den riktiga läsningen är enligt min mening:

...-a : iftir : saibiurn : faþur : sin

Nödvändigt att ändra inmålningen och fotografera om stenen!

⁵⁴ Jansson följer sedan upp (jämför föregående fotnot) i sitt PM 1947: Helt rättat efter min kritik. Har Nordén varit där igen? Rättelser införda på kopian!

⁵⁵ I marginalen skriver Wessén ett frågetecken och »Det kan icke stå så, då det endast är frågan om en svag möjlighet!»

Ög 34. Lundby, Å sn.

Pl. 12.

Litteratur: S. B. F. Jansson, Granskningsprotokoll 1946 (Runverket).

Äldre avbildningar: E. Brate, Foto (ATA); A. Nordén, Foton 1941 (ATA).

⁵⁶Runstenen, som nu står rest på en med konst anlagd gravhögslignande kulle i parken norr om huvudbyggnaden vid Lundby, anträffades år 1889 vid dikning i närheten av en nu försvunnen stenbro ungefär mitt emellan nuv. vägarna Lundby–Hjärtrum och Lundby–Berga–stora landsvägen till Å (såvitt jag tolkar Ihrfors' uppgift rätt). Den bör alltså ha befunnit sig ej långt från den ursprungliga uppställningsplatsen för Ög 20, och kanske har Brate rätt i sin förmodan, att de två stenarna stått vid var sin ände av stenbron. — Stenens höjd är nu 1,25 m.

Inskrift:⁵⁷

lhifuntr : raispi : stin : þana : iftir : un : brupur : sin

5 10 15 20 25 30 35

»Livund reste denna sten efter Unn, sin broder».

Till läsningen: I 17 i finnes på hst:s mitt en rund fördjupning, som icke gör intryck av att vara huggen. 23 i är heller icke stunget.

Plansch 12b. Ög 34. Lundby, Å sn. Foto Nordén 1942. [Vid planschen står: »Besökt stenen fyra gånger, alla foton förstörda av regn. Stenen bör kanske omfotograferas, ehuru ju inskriften icke beröres av retuschen för regnfläckarna.» Jansson skriver 1947: Mycket hårt retuscherad. Bör fotas om.]

Fig. 39. Ög 34. Lundby, Å sn. Foto A. Nordén 1942 (ATA). Oretuscherat, jämför Plansch 12b.

⁵⁶ I PM från 1947 skriver Jansson »kan utgå.»

⁵⁷ Jansson skriver i sitt granskningsprotokoll 1946 om den första runan: »I R. 1 är uppmålningen något missvisande; bst är avsevärt längre och gör därigenom icke intryck av att vara l-bst.» I övrigt har Nordén i sitt uppdaterade manus använt Janssons formulering för kommentarerna till runorna 17 och 23.

Detta dokument ingår i en digital utgåva av Arthur Nordéns supplement till Erik Brates Östergötlands runinskrifter. Manuset avslutades 1947 och var tänkt att tryckas 1948. Utgåvan publiceras fritt tillgänglig på Internet.

Texten innehåller inte nyare litteraturreferenser än 1947 och tar ingen hänsyn till modern runforskning och måste därför användas med stora reservationer. Arbetet med utgåvan avslutades 2024-12-31.